

ŽENY, KTERÉ MI NEDAJÍ SPÁT

An illustration of a woman with her eyes closed, holding the Earth in her arms. She is depicted in profile, with her skin in shades of orange and yellow. The Earth is shown in shades of teal and green. The background is a dark blue night sky with a yellow moon and small white stars. In the bottom left corner, there are various colorful plants and flowers, including a pink bell-shaped flower and a large pink flower.

*Cesta kolem světa
po stopách mých hrdinek*

MIA
KANKIMÄKI

motto

Ženy, které mi nedají spát

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.motto.cz
www.albatrosmedia.cz

motto

Mia Kankimäki

Ženy, které mi nedají spát – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2020

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

ŽENY, KTERÉ MI NEDAJÍ SPÁT

*cesta kolem světa
po stopách mých hrdinek*

MIA
KANKIMÄKI

Praha 2020

Přeložila Martina Šimová

This work has been published with the financial assistance of FILI –
Finnish Literature Exchange.

Vydání této knihy finančně podpořila FILI – Finnish Literature Exchange.

Copyright © Mia Kankimäki, 2018

Original edition published by Otava

Czech edition published by agreement by Mia Kankimäki and Elina Ahlback,
Literary Agency, Helsinki, Finland

Translation © Martina Šimová, 2020

Cover photography © Nadia Grapes / Shutterstock.com

ISBN tištěné verze 978-80-267-1753-9

ISBN e-knihy 978-80-267-1790-4 (1. zveřejnění, 2020)

*Myslíš, že víš, co tě cestou čeká,
ale ve skutečnosti právě tohle netušíš.*

– KAREN BLIXENOVÁ V DOPISE Z AFRIKY 18. LEDNA 1917

Nádherné grácie a krásnovlasé múzy, přijďte.

– SAPFÓ, 600 PŘ. N. L.

I. NOČNÍ ŽENY: DOZNÁNÍ

Jmenuju se M. Je mi čtyřicet tři let. V průběhu života jsem strávila bezpočet nocí sněním o ženách – a se sexem to nemá nic společného.

O ženách přemýšlím za oněch bezesných nocí, kdy je všechno, včetně vztahů s muži a celkové motivace, vzhůru nohama a já mám pocit, že ta příšerná hodina mezi psem a vlkem nikdy neskončí. Za oněch nocí jsem kolem sebe shromáždila neviditelnou tělesnou stráž skutečných žen, andělů strážných, kteří mě povedou dál.

Životy nočních žen, které mi byly inspirací, se neubíraly obvyklými cestami. Tyhle ženy překročily myslitelné hranice a pouštěly se do věcí, jež se od nich nečekaly. Mnohdy šlo o umělkyně nebo spisovatelky, jejichž práce byla osamělá a introspektivní. Většina z nich neměla rodinu ani děti a jejich vztahy s muži byly nekonvenčního ražení. Mnohé cestovaly nebo se přestěhovaly do cizích zemí a ještě ve zralém věku provedly zásadní životní změny. Některé žily celý život se svou matkou, řada trpěla nemocemi a duševními problémy, ale všechny následovaly svou vášeň a navzdory očekáváním své doby činily vlastní volby. Tyhle příkladné ženy byly můj plán B, k němuž jsem se hodlala uchýlit, kdyby všechno ostatní selhalo.

Jednou z nich je Sei Šónagon, japonská básnířka a dvořanka, která žila před tisíci lety v Kjótu a já o ní napsala svou první knihu. Jsou ale i další. Sním o Fridě Kahlo, jejíž životopis, přečtený v osmnácti, úplně změnil můj pohled na ženství. Sním o Georgii O'Keeffeové, která se odstěhovala do pouště v Novém Mexiku, kde malovala buvolí lebky, a v sedmdesáti vyrazila na svou první ces-

tu kolem světa. Sním o Japonce Jajoi Kusamě, která se rozhodla stát se umělkyní, a tak napsala Georgii o radu, v 60. letech obrátila newyorský svět umění vzhůru nohama a posléze se vrátila do Tokia, kde požádala o umístění do psychiatrické léčebny. Sním o Karen Blixenové, která odjela za manželem do Afriky a nakonec tam sama vedla farmu. Sním o Jane Austenové, která zmodernizovala román, přestože jako neprovdaná stará panna žila v podkroví v domě svých rodičů na anglickém venkově. Sním o japonské básnířce a umělkyni z období Edo, Emě Saikó, jejíž klid a vyrovnanost mě v hodinách mezi psem a vlkem nakonec přece jen ukolébají ke spánku.

Odkud tyhle ženy čerpaly odvalu? Jak by mi asi poradily, kdybychom se mohly setkat? A hlavně: mohla bych vyrazit na průzkumnou výpravu v jejich stopách?

Když píšu tahle slova, jsem už nějakou dobu na cestě. Nacházím stále další a další zapomenuté noční ženy, z nichž se vám rozbuší srdce, a v hlavě mi roste čím dál rozsáhlejší síť hrdinek z nejruznějších staletí a koutů světa. Jsou to všechny ty Mary, Karen, Idy, Nellie, Marthy, Alexandry, Sofonisby, Battisty – spisovatelky, umělkyně, badatelky, depresivní staré panny, válečné novinářky, manželky renesančních aristokratů.

Jsou to ženy, které mi nedají spát. Původně jsem na ně myslela za bezesných nocí, kdy jsem hledala sílu, inspiraci a smysl života – dnes kvůli nim naopak bdím a vzrušením jsem celá bez sebe. Proč se mi zjevily, polapily mě a odvedly s sebou? Proč mám pracovní stůl zavalený jejich obrázky a fotografiemi, proč se mi na podlaze vrší rostoucí hromady knih, které o nich pojednávají, proč sbírám podrobnosti o jejich životech, jako by to byly drahocenné talismany?

Začnu od začátku, pěkně jednu po druhé. Nejdřív si ale půjdu zabalit, za chvíli mi letí letadlo.

ČÁST I

Afrika

RUČNĚ PSANÝ DOPIS ZAZNAMENANÝ NA UBROUSEK

Drahá Karen,

píšu ti spěšnou zprávu na ubrousek letecké společnosti KLM. Sedím v letadle na cestě ke Kilimandžáru a bojím se. Třesu se jako osika. Přemýšlím, jak je to zatraceně možné, že jsem se zase jednou dostala do takové polízanice – proč jsem musela odletět do Afriky, když jsem strachy úplně bez sebe? To jsem nemohla zůstat doma a zkrátka jen sledovat dokumenty o přírodě?

Nejhorší je, že ani nevím, kam mám namířeno. Napsala jsem jednomu Finovi žijícímu v Tanzanii, kterého neznám, ani co by se za nehet vešlo. Odpověděl pozváním – prý ať přiletím na návštěvu, kdykoliv budu chtít. Tak letím. Doufám, že pro mě přijede na letiště, protože ani netuším, kde bydlí.

Karen, tohle je tvoje vina. Mohla bys mi laskavě poslat špetku své pověstné odvahy? Teď bych ji vážně potřebovala.

Tvoje M.

II. BÍLÁ MLHA, ZIMA–JARO

Když to vezmu trochu obšírněji, věc se má zhruba takhle.

Je listopad loňského roku. Jsem v Kjótu; ležím na futonu v ledovém pokoji s podlahou pokrytou rohožemi *tatami* a ani v nejmenším nemám chuť vstát. Před pár měsíci jsem vydala svou první knihu a sem jsem si přijela rozmyslet, co budu dělat dál. Toulám se úzkými uličkami svého milovaného města, potkávám přátele, vyseidávám po čajovnách, navštěvuji chrámy, kterým listí podzimních stromů propůjčilo oranžový odstín, ale moc mi to nemyslí.

Napadne mě, že jsem doslova a do písmene na nule.

Je mi čtyřicet dva let. Nemám manžela, děti ani práci. Prodala jsem byt, napsala svou první knihu a s konečnou platností dala výpověď v bývalém zaměstnání. Vstoupila jsem do bílé mlhy – jsem svobodná a zcela bez závazků.

Jenže v té mlze není vidět na krok a já nemám ponětí, co budu dělat dál. Kam se vrátím? Za kým půjdu? Co si může čtyřicetiletá bezdětná ženská, která dala vale domovu i práci, počít se životem?

Je pravda, že poslední roky byly skutečně báječné. Neustále jsem cestovala, strávila čas v Kjótu, Londýně, Thajsku a Berlíně, a když jsem byla ve Finsku, buď jsem kamarádům hlídala dům, nebo bydlela v podkroví u rodičů. Psala jsem knihu a svobodně proplouvala životem s tím nepopsatelným pocitem, že se svým časem můžu nakládat přesně tak, jak chci.

Při pohledu na své přátele vrávorající na pokraji vyhoření cítím

neurčitý pocit viny. Nemusím se podřizovat pracovní době ani chodit na schůzky, doma mě nečekají žádné povinnosti – mám pocit, jako by se mi podařilo uprchnout z Alcatrazu a teď jsem si jakýmsi nespravedlivým řízením osudu hověla na nafukovací matraci a sledovala, jak se ostatní dřou a lopotí. Přijde mi neslýchané, že sama rozhoduju o tom, co budu dělat. Život přece nemůže být takhle dokonalý!

Teoreticky je všechno skvělé, ale něco mi přece jen nedá spát.

Mám pocit, že v životě mířím zcela opačným směrem než mi známí. Ti si zařizují domovy, pečou koláče na školní dobročinné akce, běhají maratony, kupují chaty a jezdí na luxusní wellness víkendy do střední Evropy. Já ve svých čtyřiceti letech znovu žiju jako ve dvaceti – nemám přesný rozvrh, žádné povinnosti, práci a vlastně ani moc peněz. Přestěhovala jsem se do tak malinkého bytečku, že v podobném kamrlíku jsem nebydlela ani na vysoké. Jsem svobodná, ale zároveň tak trochu vyčleněná.

Když mám špatnou chvíli, přijde mi, že jsem za dvacet let nedosáhla vůbec ničeho.

Ve světlých momentech mám dojem, že se mi podařilo od všeho se osvobodit.

Jenže teď by to chtělo dát téhle expedici – životu čtyřicetileté ženské – zbrusu nový směr a význam. Za hodin probdělých na kjótském futonu se mi v hlavě zrodil skutečně šílený plán: co kdybych se vydala po stopách oněch příkladných žen, které mi nedají spát? Stala bych se cestující průzkumnicí a spisovatelkou, vypravila bych se na místa s nimi spjatá – do Afriky, Mexika, Polynésie, Číny, do pouště v Novém Mexiku, zkrátka na cestu kolem světa. Jak by ale něco takového mohlo být možné?

Pak jednou příliš pozdě večer v jedné magické čajovně, kterou jsem náhodou objevila, vypiju šálek obzvlášť silné, jasně zelené *mač-čy* a mozek se mi splaší. Napadne mě, že zrovna teď mě ze všeho

nejvíc zajímá Afrika a že Afrika je zatraceně děsivé místo. A právě proto se tam musím vydat.

Po návratu z Kjóta se rozhodnu vyslat Sei Šónagon do Tanzanie. Na balíček napíšu adresu, kterou jsem našla na internetu: *Box 10, Arusha, Tanzania*. Posílám svou románovou prvotinu jednomu finskému odborníkovi na divokou přírodu pod záminkou, že je v ní o něm na straně dvacet šest zběžná zmínka, a k tomu přiložím lísteček, v němž vyslovím své přání podívat se na savanu. S hlavou v oblacích (a naprosto směšně) sním o tom, jak mě Sei, moje vyslančyně, špiónka a cizokrajná vějíčka, vezme na cestu s sebou.

A přesně to i udělá.

Na Silvestra obdržím od badatele SMS zprávu: „Díky za knihu! Víc napíšu do mailu, ale jestli chcete, jste tu kdykoliv vítána.“

Pokud jsem čekala znamení, tady ho mám. Žaludek se mi stáhne hrůzou, ale čert to vem – jestli teď neseberu odvalu a nevyrazím na cestu, nikdy si to neodpustím. Olliho (tak se Fin jmenuje) neznám, ani co by se za nehet vešlo, nikdy jsme se nepotkali, ale na základě jeho knih o tanzanské přírodě a jednoho telefonátu před třemi lety působí neškodným (a neuvěřitelně hovorným) dojmem. Na internetu si přečtu, že má někde na venkově poblíž Arushy dům; tam mě teď zve? (Představuju si uličky tvořené keři žakarand, kuchaře a zahradníky, ale klidně může jít o nějakou hliněnou chajdu.) A snad si nemyslí, že mám nějaké romantické úmysly, když se k němu tak hru? (Můj bývalý: „Poslouchej, jestli nějaký bílej chlap žije v Africe, tak pro něj Finka ve středních letech těžko bude kdovíjaký ternó.“)

Možná je načase vybrat účet Karen Blixenové – spořicí účet, kam si roky ukládám peníze na své vysněné cesty. Cesty, na které se buď odvážím, nebo neodvážím vyrazit.

Karen Blixenová je pro mě kromě neznámých zemí a africké divoké přírody také zosobněním odvahy a statečnosti.

V Africe jsem byla dvakrát: obě cesty pro mě znamenaly splnění snu a málem jsem při nich umřela hrůzou. I když nevím, čeho se můžete bát při organizované skupinové výpravě, která připomíná školní výlet – v Jižní Africe jsme strávili večnost v minibusu (někdy jsme ujeli 700 kilometrů za den), a když jsem pak úplně malátná vylezla ven, abych si uprostřed svazijské divočiny protáhla nohy, nezmohla jsem se ani na to sundat si z krku nafukovací polštářek. A stejně jsem se bála. Když jsem během své první noci na savaně poprvé uslyšela lví řev, strachy jsem drkotala zuby. (Dřív jsem ani nevěděla, že je něco takového možné.)

To Karen Blixenová se rozhodně nebála. V Britské východní Africe vedla farmu a podnikala safari, která někdy trvala celé týdny i měsíce. Sluhové u táborového ohně připravovali večere, pil se šampus rozlévaný do křišťálových sklenic a z gramofonu vyhrával Schubert. Představuju si Karen v dlouhé sukni, bílé košili a vysokých kožených botách; za ní je nekonečná žlutavá savana, akácie připomínající deštníky, zebry, žirafy a psací stroj. Pokud jste viděli film *Vzpomínky na Afriku*, ve výjevu se možná objeví i pohledný muž opřený o předloktí a se safari šátkem kolem krku.

Z Kareniných pamětí *Vzpomínky na Afriku* je hned patrné, že to byla statečná, kurážná, výkonná a moudrá dáma se záviděníhodnou schopností vypořádat se s jakýmikoliv okolnostmi. Občas působí jako nepřemožitelná superžena, skoro jako muž. Souhrnný seznam jejích zásluh sesbíraných z knihy je skutečně úctyhodný:

1. Karen v Africe pěstuje kávu.
2. Karen je zdatná lovkyně. Masajové ji jednou požádají, aby zastřelila lva, který jim zabíjí dobytek. Občas skolí zebra či dvě, aby si měli lidé na farmě v neděli na čem pochutnat.
3. Karen pořádá výpravy do divočiny. Cestuje sama ve společ-

nosti Kikujů a Somálců a v doprovodu svých psů se projíždí mezi stády antilop.

4. Karen je skvělá lékařka a každé ráno přijímá pacienty. Nemocné trápí mor, neštovice, břišní tyfus, malárie, rány, pohmožděny, zlomeniny, popáleniny a hadí uštknutí. Těžší případy odváží do nemocnice v Nairobi nebo na misionářskou stanici. Jednou se omylem předávákuje arzenem, ale napadne ji rada z románu Alexandra Dumase a účinky látky úspěšně neutralizuje pomocí mléka a vaječného bílku.

5. Karen je také učitelka, soudkyně a mecenáška. Na svých pozemcích založí školu a funguje jako soudkyně v místních sporech. Každé ráno sklízí kávu se svými pracovníky, které miluje. O nedělních rozdává stařenám tabák.

6. Jednoho dne Karen u cesty narazí na tělo starého Knudsena a s pomocí domorodého chlapce ho dopraví do domu. Na rozdíl od místních (a mě) se mrtvých nebojí. Nebojí se vůbec ničeho.

7. Karen je vynikající kuchařka. Učila se od francouzského šéfkuchaře jedné luxusní dánské restaurace a její večeře jsou proslulé po celé východní Africe.

8. Když nepříjde období dešťů a neurodí se, Karen po večerech píše příběhy. Že je zdatnou spisovatelkou, se rozumí samo sebou. Má klidný, jasný a hřejivý hlas. Tahle silná žena ví, kým je. Je schopná, chápe, jak se věci mají, a nic ji nevyvede z míry.

Kéž bych tak byla Karen.

To ale zjevně nejsem. Na palubu letadla KLM usedám na pokraji paniky. Ke Kilimandžáru dorazím v devět večer, uprostřed africké tmy. Přijde mi tenhle „Olli“ vůbec naproti?

V e-mailu jsem se Olliho ptala na moskytiéry a „důkladné ošetření oblečení permethrinem“, které cestovní průvodci doporučují jako ochranu před malárií, ale nařídil mi, ať se uklidním: jestli beru

antimalarika, prý můžu na celou věc úplně zapomenout. I tak bych přísahala, že doktorka ve zdravotním středisku vypadala ustaraně, když mi recept vystavovala. Musím myslet na to, že povědomí Západu o Africe je právě tak jednostranné a zkreslené, jak tvrdil třeba chilský umělec Alfredo Jaar v rámci své výstavy, kterou jsem nedávno zhlédla v helsinském muzeu současného umění Kiasma. Jaar shromáždil obálky týdeníku *Time*, které zářejícím způsobem reflektují, jaké představy o Africe jsou nám podsouvány: divoká zvířata, hladomor, nemoci a válka. Naproti tomu si můžete být jistí, že o městech, kulturním vyžití a univerzitách – tedy běžném životě africké střední třídy – není v médiích ani zmínka. A přesně v tom samém se teď plácám i já: jakmile pomyslím na Afriku, okamžitě si představím nemoci, problémy s hygienou a teroristické útoky. Krádeže, znásilnění, únosy, dopravní nehody. Komáry, hady, mouchy tse-tse. Úplavice, motolice, mozkovou malárii. Průjem, úžeh, žlutou horečku, cholera, HIV a ebola.

Anebo ještě hůř: myslím na něco, co už vůbec neexistuje. Když se ptám na tipy na cestu dvou kamarádů svých známých, kteří pracovali v Nairobi, dojde mi, že žijí v naprosto scestném snu. Vyprávějí mi o Kibeře, jednom z největších afrických slumů, a o práci uprchlických organizací, protože automaticky předpokládají, že do Keni jezdí lidé v rámci rozvojové spolupráce, pomáhat do uprchlických táborů nebo pracovat s dětmi z ulice. Stěží se odvažuju vyslovit, o čem sním: o safari v koloniálním stylu a kouzlu zašlého světa, o tom, že se v malém letadle proletím nad savanou, porozumím jazyku slonů a pohlédnu lvu do očí, po večerech budu vysedávat před stanem na rozkládací stoličce, psát na starém psacím stroji nebo si se sklenkou šampusu v ruce číst knihu vázanou v kůži.

Kromě toho, že se chystám na cestu a načítám informace o Karen, je tohle jaro i jinak mimořádně podivné. V únoru si musím dát vytrhnout zub moudrosti, z čehož se vyklube náročný zákrok,

po němž nedokážu tři týdny otevřít pusu. Omámená léky ležím v podkroví u rodičů, brčkem srkám kaše od maminky, čtu knihu *Afrikka-kirjaa* (Kniha o Africe) od Akseliho Gallena-Kallely a žárím na hrochy v televizi, kteří dokážou otevřít tlamu pod úhlem 180 stupňů. V březnu zase kvůli problémům s krkem skončím na hlasové terapii, kde provádím roztodivná cvičení a s terapeutkou mimo jiné dvojhlasně zpíváme finskou hymnu tak, že foukáme do skleněné trubičky ponořené do sklenky s vodou. Nejabsurdnější je nicméně analýza hlasového rozpětí, po níž se dozvím, že prý mluvím nejhlubším možným hlasem, přestože ve skutečnosti jsem soprán. Soprán! Směšné. Celá moje identita se zakládá na tom, že mám nízký, ponurý, flegmatický alt, a teď jsem najednou někdo úplně jiný – jakýsi šťastný, energický nadšenec, který čtyřicet dva let mluvil špatným hlasem!

Nicméně je v tom významná symbolika, protože na tuhle cestu vyřážíím právě proto, abych nalezla nový hlas: hlas statečné ženy, která kráčí životem s klidným úsměvem na rtech.

Ještě jsem ho nenašla.

Píšu Karen zprávu na ubrousek. Ještě netuším, že mezi námi vznikne mimořádně rozporuplný vztah.

KAREN

RADY NOČNÍCH ŽEN 1:

Odjeď do Afriky.

NOČNÍ ŽENA č. 1: *Karen Blixenová, roz. Dinesenová*
ZAMĚSTNÁNÍ: *Pěstitelka kávy. Do Afriky přijela v lednu roku 1915 ve dvaceti osmi letech. Celkem tu strávila osmnáct let a vedla kávovou plantáž. Ze země nadobro odcestovala jako šestačtyřicetiletá v červenci roku 1931, bez peněz, v depresi, stížená syfilidou a úplně na mizině. Přestěhovala se k matce, do domu, v němž vyrůstala, a začala psát svou první knihu.*

Když Karen roku 1913 ve svých dvaceti osmi letech vyrazila do Afriky, stejně jako já myslela na jednu věc: životní změnu. Měla dost všeho, co mohl svět, v němž žila, mladým ženám nabídnout, a přesun do Afriky byl její plán B.

Karen Dinesenová se narodila roku 1885 do majetné dánské rodiny a dětství strávila na starém venkovském panství v přímořském městečku Rungsted u Kodaně. Karen, v rodině známá jako Tanne, byla tatínkova holčička, čemuž se nedivím – její otec byl volnomyšlenkář, který procestoval Ameriku a žil mezi Indiány, a právě s tímhle světem plným vášně, chrabrých činů a dálných krajů se Karen ztotožnila. Otec však krátce před jejími desátými narozeninami spáchal sebevraždu, což ji velmi zasáhlo.

Ženský svět, který představovala její matka a tety, Karen naopak nenáviděla. Přišlo jí, že je odsouzená k tomu věčně sedět doma, kde matčiny sestry neustále omílaly otázky mravnosti a morálky. V tomhle světě se ženy nepřipravovaly na to, aby si vydělaly na živobytí, ale aby se vdaly. I Karen se dostalo soukromého vzdě-

lání vhodného pro dceru z vyšší společnosti; četla básně, učila se úhledně psát a mluvit anglicky a francouzsky, zatímco matematika a podobné, pro ženu nepotřebné předměty šly stranou. Život v rodinném domě Rungstedlund byl natolik uzavřený, skoro klaustrofobický, že Karen později prohlásila, že pokaždé když se tam vrátila, pociťovala tutéž zatuchlost jako při vstupu do přeplněného kupé: všechen vzduch byl vydýchán. V takovém prostředí odmítla zůstat a v žádném případě nemínila vést život „vhodný pro slušné děvče“, v němž by neměla co na práci a veškerý čas zasvětila rodině a dobročinnosti.

Ve dvaceti letech se rozhodla stát se umělkyní a začala studovat malbu na Královské akademii v Kodani. Volný čas trávila ve šlechtických kruzích, kde se konaly dostihy, stříleli ptáci, aristokraté hráli golf, pili whisky, pořádali bály, kupovali auta a letadla a vrhali se do bezhlavých vztahů. Ve stejných kruzích se pohybovali i Karenini mladší bratřenci, švédští urození bratři Bror a Hans von Blixen-Fineckeové. Bror byl veselý, marnotratný a nezodpovědný hédonista, jehož hlavním životním cílem byla zábava, a nijak zvlášť neprosul chytrostí ani vybraností. Karen se také nezamilovala do něj, ale do jeho bratra Hanse.

Hans o ni ale nejevil zájem, a tak v roce 1910 odjela do Paříže, aby si vyléčila zlomené srdce. Ve francouzské metropoli si vybroušila společenské dovednosti a stala se z ní chytrá mladá žena s ostrým jazykem, která malinko naháněla strach, kouřila cigarety, mluvila hlubokým hlasem a své jméno, Tanne, začala vyslovovat rusky jako „Táňa“. Když ji Bror von Blixen o dva roky později požádal o ruku, souhlasila. S Brorem měla totiž možnost podniknout něco jedinečného: odjet do Afriky. Karen bylo dvacet sedm let.

Když s Brorem v prosinci roku 1912 oznámili své zasnoubení, Karenini přátelé a rodina příliš nadšení nebyli – Brorova pověst

byla nevalná a ti dva navíc ani nevypadali zamilovaně. Brorův strýc je však v cestě do Afriky podpořil: prý to byla nepopsatelně krásná země nabízející „fantastický ekonomický potenciál“. Britská východní Afrika vznikla roku 1895 a z Evropy do ní proudili přistěhovalci dychtiví osídlit úrodnou vysočinu, kterou jim britská vláda odprodávala za směšně nízkou cenu. Původní obyvatelé – Kikujové, Masajové a další kmeny – byli ze svých zemí vytlačeni.

Peníze na koupi pozemku poskytli mladému páru Karenini příbuzní a Bror odjel do Afriky napřed, aby uzavřel obchod a vybavil dům – hodlali se vzít, jakmile Karen v lednu roku 1914 dorazí do Mombasy. Bror však čas v Africe trávil safari výlety a nakonec se rozhodl vzdát se i jejich původního plánu chovat dobytek. Už zakoupený pozemek prodal a místo něj koupil mnohem větší kávovou plantáž, protože byl přesvědčený, že v kávě je budoucnost.

Karen se mezitím chystala na cestu. S sebou si vezla zařízení pro jídelnu, dvě sady nábytku pro ložnice, stříbrný servis, křišťálové sklenice, porcelán, povlečení, obrazy, zarámované fotografie, šperky, koberce, francouzské stojací hodiny, celou otcovu knihovnu, krabici léků i svůj nejoblíbenější svatební dar, skotského jeleního psa jménem Dusk. Začátkem prosince roku 1913 odcestovala s matkou a sestrou vlakem z Kodaně do Neapole, kde o několik týdnů později nasedla na parník *Admiral*, který ji dovezl do Afriky. Lod' plula z Neapole přes Středozemní moře, Suezským průplavem do Rudého moře a odtud do Indického oceánu. Následně pokračovala na jih podél somálského pobřeží až do Mombasy. Cesta trvala devatenáct dní.

Co Karen o své cílové destinaci, tedy Africe, asi tak věděla? Samozřejmě si mohla prohlédnout tisky nevalné kvality, o zemi si přečetla v knihách, novinách a Brorových dopisech, ale jinak byla na rozdíl ode mě skutečně na cestě do neznáma. Jak si asi za oněch osamělých nocí představovala svou budoucnost? A jak vůbec vím,

že byla osamělá? Loď byla koneckonců plná přistěhovalců z východoafrického pobřeží, Jihoafričanů, Britů a Němců, kteří si připíjeli šampaňským, tancovali a hráli bridž v lodním salonku.

Admiral dorazil do Mombasy 13. ledna roku 1914 a Karen a Bror se následující den ráno vzali. Obřad trval deset minut a od té chvíle byla z Karen oficiálně baronka von Blixen-Finecke. Pak novomanželé nasedli na vlak a z parné, vlhké pobřežní Mombasy zamířili do Nairobi k širému, úrodnému pohoří s mírným podnebím, kde je čekal budoucí život.

Já do Afriky dorazím v květnu roku 2014, o sto let a čtyři měsíce později. Když přistanu na letišti, s Karen nás od sebe dělí Kilimandžáro, hranice mezi Keňou a Tanzanií rovná jako pravítko, necelých tři sta kilometrů a oněch zmíněných sto let. Vím, že přinejmenším jedna věc se od té doby změnila: vrchol Kilimandžára pokrytý ledem se zmenšil o osmdesát dva procent.

Bylo by samozřejmě úžasné, kdyby si mě někdo vzal, ještě než vyrazím za ubytováním, ale to se bohužel nejspíš nestane.

III. AFRIKA, KVĚTEN

Můj první den v Africe. Je ráno, sedím u stolu na zahradě a jím tanzanskou kaši, kterou mi přinesla Olliho manželka Flotea. Oblohu halí mraky, vzduch je chladný a vlhký, ale příjemný. Kolem zpívají cizokrajně zbarvení ptáci, banánovníky šumí ve větru – když jsem se ráno vzbudila, jejich šustění jsem si spletla s deštěm. Někde za plotem bučí kráva, nejspíš ta samá, kterou Flotea podojila, aby měla mléko pro Michell. (Zeptala se mě, jestli si dám taky, ale zdvořile jsem odmítla.) Je to neuvěřitelné, ale jsem tady.

Dorazila jsem pozdě večer, bez sebe strachy, smrtelně unavená, hladová a s migrénou. Čekalo mě vlhké horko, tma a lehce kouřový, kořeněný pach Afriky, který jsem hned poznala, protože jsem ho cítila už kdysi při své první návštěvě. Kilimandžárské letiště byla jen malá polorozpadlá budova, z lidí ve frontě na víza lil pot a ve světle praskajících zářivek kroužily noční můry. V řadě stáli čilí američtí studenti vesele halekající *jedeme naaaa lvy* i překrásná somálská dívka s hlavou zahalenou šátkem, která seděla vedle mě v letadle. Ani jí nebylo při letu do řeči; z kabelky značky Louis Vuitton ovinuté šátkem od Yvese Saint-Laurenta vytáhla iPad v koženém pouzdru a celou cestu se sluchátky v uších poslouchala aplikaci Muslim Pro.

Olli na mě čekal u východu z letiště. Hned mi oznámil, že vůbec nevypadám jako na fotce na záložce své knihy (to rozhodně nevypadám), a to samé můžu prohlásit o něm. Nicméně se ukázalo, že moje vzpomínky na náš telefonát před pár lety byly správné: pusa mu jede na plné obrátky a mluví o všem možném – hned zkraje mám tolik informací, že bych potřebovala diktafon.

Naložili jsme zavazadla do zeleného landroveru, který podle Olliho není „auto“, ale „pracovní nástroj“, a přesně tak i vypadá. (Později se dozvím, že ho kvůli mně nedávno umyl.) Z letiště k Ollimu domů je to padesát kilometrů, na což jsme potřebovali hodinu: auto mělo špatná světla a venku byla tma, ale Olli se zvládl řídit podle vozu jedoucího před námi, přičemž baterkou občas zkontroloval teplotu motoru, která prý vyšplhala moc vysoko. Otevřenými okénky dovnitř proudila těžká vůně Afriky, míjeli jsme miniaturní městečka a vývařovny při kraji silnice. Byla tma jako v pytli – pouliční osvětlení tu neexistuje – a zmizel dokonce i srpek měsíce, který plul předtím po obloze. Nakonec jsme dorazili k mrňavé křižovatce („Je to tady?“ mumlal si Olli ve tmě, jako by nepoznával vlastní příjezdovou cestu), načež jsme zatočili na neuvěřitelně hrbolatou a rozbahněnou silnici, po níž bychom žádným jiným autem neprojeli, a občas jsem se bála, že to nezvládneme ani s tímhle. Jsme na venkově za Arushou a všechno tu působí velmi, velmi chudě. Ve tmě jsem viděla jen holé boudy z hlíny a vlnitého plechu; Olli mi naštěstí poslal fotku svého domu e-mailem, protože jinak bych dostala záchvat hyperventilace. Po jízdě jako na tankodromu jsme konečně dorazili ke stavbě obehnané zdí a elektrickým plotem. Před rodinným domem ve stylu bungalovu čekala Olliho tanzanská manželka Flotea a jejich skoro dvouletá dcerka Michell.

Tady mě máte, jsem na tanzanském venkově. Ryzí sen à la Karen Blixenová – národní parky s rozlehlými savanami – je ještě daleko, ale samozřejmě mě zajímá i to, jak tu žijí obyčejní lidé. Víím, že Tanzanie je chudá země, mnohem chudší než Keňa. Oblast, které se během kolonizace říkalo Tanganika, patřila nejprve k Německé východní Africe a posléze k britskému impériu, osamostatnila se v roce 1961 a až donedávna fungovala na principech komunismu.

Žije tu přes sto dvacet různých kmenů a téměř třicet procent obyvatel živoří za hranicí chudoby.

A je to vidět. Olliho dům s obývacím pokojem, kde je sedací souprava i televize, s upraveným dvorkem, palmami v květináčích a zrcadlovými okny, je nepochybně příjemný, ale za zamčenými dveřmi ve zdi obhánějící dvorek čeká úplně jiný svět: rozbahněné cesty, boudy z plechu a hlíny bez prosklených oken, elektriny či tekoucí vody. Okolí je tak chudé, že je mi až trapně, když do skříně skládám své četné oblečení, fény, župany ve stylu kimona, energetické tyčinky a tuby s kosmetikou, tedy všechno to, co považuju za důležité, ale tady to působí přehnaně; sklenice na šampaňské a stojací hodiny jsem si každopádně nepřivezla. Na mou obranu budiž řečeno, že jsem skutečně nevěděla, kam jedu: klidně jsem mohla skončit v nějaké luxusní bílé čtvrti, kde se po večerech popijejí drinky a pořádají se grilovací večírky. (Od Olliho se později dozvím, že tady podobné oblasti nenajdete – v Keni ano.)

Ani tenhle dům by na Západě nebyl žádný velký luxus, i když dle místních měřítek je krásný. Postavili ho před pár lety, ale ze stěn a střechy už se loupe barva a na mnoha místech je rez či plíseň – potíže je prý v nekvalitním materiálu, který ve zdejších podnebí vydrží jen několik měsíců. Taky pravidelně vypadává elektrina a proud, pokud se ho vůbec dočkáte, je slabý, takže například pračka se už půl roku nedá použít. Z obecního potrubí vymáčknete jen pár kapek. „Jsme teď závislí na nosičích vody,“ říká Olli a ráno poznám, co to znamená, když se staví *housegirl* odvedle s tlupou dětí: všichni jsou obutí ve špinavých plastových sandálech, usmívají se od ucha k uchu a na hlavách nesou vodu na sprchování na celý den. Obsah věder se vypumpuje do nádrže na střeše, odkud se čerpá užitková voda. Voda z vodovodu ale zrovna teď není vhodná na vaření; vaří se jen z vody v kýblu v kuchyni. Někde jsem čet-

la, že i zuby byste si měli čistit výhradně balenou vodou, a taky to hodlám dělat.

Ráno za deset devět Olli prohlásí, že elektrina obvykle vypadne kolem deváté, tak si mám nabít telefon a skočit do sprchy dřív, než dojde teplá voda. Dle rozkazu vtrhnu do koupelny. Potom si zkusím přečíst e-maily, ale Olliho USB modem je vrtošivý, takže to nakonec vzdám. Jak se říká, tohle je Afrika.

Do domu přijde *housegirl*, dnes už je osmá. Všechny dorazí bez ptaní a prostě jen začnou něco dělat. Nevím, zda Mama Junis dostává nějaký plat, ale všimnu si, že Flotea na stole večer nechá zbytek včerejší *mchanyato* a žena si ho ráno odnese. Uklízí, pere a dělá společnost Flotee, která je často celé dny sama s Michell. Mama Junis bydlí hned vedle, byť v mnohem primitivnějších podmínkách: její jílový domek má hliněnou podlahu a není v něm voda ani elektrina, takže je jí možná příjemné trávit den v domě, kde se může na chvíli rozvalit na pohovce a dívat se na televizi. Navíc si tu smí nabít telefon – to vědí i další sousedé, kteří mají mobily, ale ne elektrinu a dost často ani peníze na kredit. Mama Junis je ve Floteině společnosti veselá a plná života, ale na mě se jedinkrát neusměje. Napadne mě, že jsem pro ni jen další otravná bohatá běloška.

Odpoledne vyrazíme s Ollim vyřídit pár věcí do Arushy. Hned za naším domem je kantýna, plechová chatka, u níž stojí gril, a kiosk, kde si můžete koupit balenou vodu a chipsy. Na hrbolaté silnici je stánek s masem, u něž Olli k mojí hrůze hodlá pořídit večeri – z háků ve střeše otevřené boudy bez jakéhokoliv chlazení visí různé druhy masa. U dalšího stánku si Olli koupí kredit do mobilu. Ani nevystoupí z auta, jen křikne na majitele, co by rád, a nějaká holčička mu zboží podá oknem. Je neděle, takže tu není moc lidí. Na okraji městečka Moshono poblíž Arushy parkují mototaxíky, kterým se říká *toto*, a lidé na rozbahněných cestách na sobě mají

své nejlepší oblečení. Vidím pestrobarevné tanzanské šaty, složitě zauzlované šátky uvázané kolem hlavy, muže v oblecích: na veřejnosti je důležité být elegantní, i kdybyste ve skutečnosti neměli ani vindru.

Dnes je doprava klidná, ale obyčejně prý bývá strašný provoz. Arusha je bývalá vesnice, která za několik posledních let explodovala v centrum, kde žije půl milionu lidí, ale dopravní opatření (ani cokoliv jiného) se nevyvinulo odpovídajícím způsobem. Silnici do centra lemují žakarandy a africké tulipány, jejichž květy září oranžovočervenými barvami. Cestou mineme restauraci, v níž si prý Olli s Floteou občas koupí kozí nohu – *takeaway* –, a pak zvoniči, středobod Afriky, od které je stejně daleko do Káhiry i do Kapského Města. Arusha je jeden velký chaos a já rozhodně nemám chuť vyrazit do ulic. Skočíme do supermarketu (evropské jídlo je tu směšně drahé) a ve stánku u cesty koupíme avokáda, o jejichž ceně Olli smlouvá ve svahilštině. (Nepoměrnost zdejších cen mě zarazí: ruční mytí auta zevnitř i zvenku vyjde na 6000 šilinků, tedy méně než tři eura, zatímco další věci, třeba dětské pleny, jsou tak nesmyslně drahé, že mnoho místních na ně nemá peníze.) Dohodneme se, že během svého pobytu budu jíst s rodinou a Ollimu potom jednorázově zaplatím za jídlo, benzin a další věci. Pak ještě vyjedeme na kopeček, kde Olli staví dům jako náhradu za svůj současný domov, který si pronajímá. Uvnitř jsou místnosti skoro hotové, ale na dokončení vnějších zdí prý zrovna nejsou peníze. Stěhování se plánuje na červen – nevím, zda tu tou dobou pořád ještě budu, ale Olli mi pro ten případ zařídil náhradní ubytování.

Olli i Flotea jsou neuvěřitelně milí a Michell je samozřejmě roztomilá až k sežrání, i když se ještě stydí. Šestatřicetiletá Flotea patří k místnímu kmeni Chagga a pochází z Kilimandžára (její otec je bývalý ředitel tamního národního parku). Je vysoká, klid-

ná a vlídně tichá a usmívá se tak trochu pro sebe. Olli je naproti tomu neuvěřitelná studnice informací, neustále chrlí fakta, která rozhodně nestíhám zpracovávat. Za posledních čtyřicet hodin jsem si vyslechla v podstatě všechno o tanzanské dopravě, národních rysech, výchově dětí, stavbě domů, hloubení studen, systému vodního zásobování, bleskovém růstu populace (v oblasti patří k největším problémům), politováníhodném fungování poštovního úřadu (je zázrak, že moje Sei vůbec dorazila), důležitosti telefonů (nejdůležitější je být v kontaktu s rodinou a přáteli), úžasné tanzanské přírodě, přírodních rezervacích a o tom, jak v Africe dochází k zásadním klimatickým změnám (množství srážek a počasí se za krátkou dobu radikálně změnilo). Samozřejmě se dozvím i osobní věci. Olli mi narovinu řekne, že život bělocha v Tanzanii není žádný med, a hned mi vypráví o rozličných potížích. Nejvíc ho stresuje stavba domu, která se vši dřinou, problémy s komunikací a mezikulturními boji působí mírně řečeno jako noční můra.

Když projíždíme krajinou kolem Arushy, mám neustále chuť fotit, ale z nějakého důvodu mi to nepřijde vhodné. A tak si výjevy, které jsem chtěla zachytit, zapisuju do deníku:

Červenohnědé prашné cesty.

Banánovníky a jejich bujně zelená barva.

Pestré boudy z vlnitého plechu lemující silnici: obchody, bary.

Jílové chaty. Rozestavené domy. Betonové zdi kolem holostaveb.

Prádlo schnoucí na šňůrách.

Hranice plápolající na dvorcích za domem.

A odpadky, hory odpadků všude, kam se podívám.

Děti vykukující zpoza chatek.

Muži se šicími stroji značky Singer posedávající na kraji náměstí.

Labyrint stánků s ovocem, hory koření, tilápie, obrovští nilští pstruzi, roztodivné sušené ryby, proutěné koše a kanystry od chemikálií prodávané jako nádoby na vodu.

Dopravní policisté se jmenovkou „Livingstone“ na hrudi.
Automechanici.
Stáda koz na silnici.
Motocyklisté, kteří na zádech vozí hory kartonů s vajíčky.
Ženy, které se bosé brodí bahnem.
Běloši v obrovských terénních autech.
Maminy sedící před vývařovkami se střechou z vlnitého plechu.
Krásné mladé dívky s hnědými zuby.

Večer vypadne elektrina, a tak sedíme v temném domě a svítíme si baterkou. Sníme maso, které nám připravila Flotea; to samé, co jsme odpoledne koupili u stánku. Je dobré. Flotea má v šeré kuchyni zapnuté rádio na baterky a prozpěvuje si s hudbou, Olli odzátkuje pivo značky Serengeti s leopardem na etiketě. Michell poskakuje kolem a já si píšu klíčová slova, až se mi kouří od pera – například *takeaway* kozí noha. Panuje tu úžasná domácí atmosféra – čeho jsem se pro všechno na světě jenom bála?

Aha, už vím: malárie. Hned po setmění se v domě objeví komáři, a i když beru antimalarika, přistihnu se, jak přemýšlím o hrůzách, které s sebou nemoc přináší. Hystericky po komárech tčkám očima, protože obvykle bývám jejich oblíbenec a i tady na mě dle očekávání zaútočí. Proto se přesně v šest, jakmile padne tma, dle rad průvodce nabalím do bílého oblečení s dlouhými rukávy a nohavicemi, natáhnu si štiplavé bílé podkolenky, takže mi po zádech stéká pot, a místo večerního parfému použiju *Off*. Olli je jako obvykle v kratásech a já doufám, že si mého prapodivného obleku nevšiml.

Když jdu spát, spatřím, jak jeden z komárů proklouzl moskytiérou pověšenou okolo postele, a vím, že neusnu, dokud ho neobjevím a nerozmáčknu. Nepomůže mi ani Ollioho ujištění, že komáři přenášející malárii *vypadají* jinak, i úhel, pod kterým bodají, je prý

úplně jiný. Zajímalo by mě, jak mám krucinál vědět jaký, a stejně – v tu chvíli už by bylo pozdě. Zlitá potem, s čelovkou na hlavě, se vrtím za moskytiérou, ale ta krvežíznivá bestie se neukáže. Nakonec už nevydržím zůstat vzhůru a číhat na ni. Usnu a spím, jako poleno.

KAREN PÍŠE:

20. ledna 1914

Drahá maminko, (...) posílám ti zprávu, aby sis udělala představu o mém novém úžasném životě. (...) Ležím v posteli v jednom domečku, nejsem nemocná, ale včera v noci jsme si vyrazili na lov. (...) Mám kolem sebe tu nejnádhernější a nejužasnější krajinu, jakou si dovedeš představit. V dálce se tyčí obrovské namodralé hory, před nimiž se prostírají rozlehlé travnaté pláně plné zeber a gazel, v noci slyším řev lvů, jako když ve tmě střílí. (...) Vůbec tu není nepříjemné vedro, ovzduší je mírné a báječné, člověk se tu cítí tak lehký, svobodný a šťastný...

1. dubna 1914

Drahá tetičko Bess, (...) Když pozoruji zdejší kmeny, přijde mi, že nadřazenost bílé rasy je jen iluzí. (...) Na farmě máme 1200 mladíků, kteří bydlí po deseti nebo dvanácti v prostých chatrčích z trávy, ale nikdy jsem neviděla, že by se tvářili nenávidně, a neslyšela jsem jedinou hádku. Všechno dělají s úsměvem na rtech a zpívají si při tom. (...) Skoro denně vyrážím na koni do masajské rezervace a snažím se rozmlouvat s těmi krásnými, vysokými Masaji.

14. července 1914

Moje milovaná maminko, (...) Máme se tu nádherně, ještě nikdy jsem si tak neužívala života. (...) Safari se mimořádně vydařilo, (...) zastřelila jsem lva a velkého leoparda. Bror mě naučil střílet a prý mi to jde dobře...

3. prosince 1914

Drahá maminko, (...) Mám naspěch, protože se snažím zaučit úplně nezkušeného kuchaře. Není to vůbec lehké, protože sama vařit neumím a výuka musí navíc probíhat ve svahilštině.

(...) Ale kuchař a já teď dokážeme připravit úžasné pečivo z listového těsta, cvičíme brûlée, pusinky, palačinky, plněné dorty, různé bublaniny a nákypy, plněné croissanty, jablečné koláče, čokoládový pudink, větrníky (...) taky umí výborné polévky, peče dobrý chleba a vdolky...

Když Karen v lednu roku 1914 dorazila do svého nového domova, malého zděného bungalovu asi dvacet kilometrů od Nairobi, u domu na ni čekalo všech tisíc dvě stě Afričanů, kteří na farmě pracovali. V dálce bylo vidět modravé vrcholky Ngongského pohoří, na jejichž úpatí teď Švédsko-afriická kávová společnost vlastnila osmnáct set hektarů půdy. Na první fotografii, kterou Karen poslala do Evropy, stojí na verandě v kompletně bílém oblečení: dlouhé sukni, haleně, vysokých botách, punčochách a klobouku s krempou. Karen je jediná, kdo se na fotce usmívá – všech osm afrických sluhů hledí do objektivu s vážnými výrazy ve tvářích.

Karen měla dle svých vlastních slov pocit, jako by přišla do „tiché země“. Nairobi bylo tou dobou primitivní, šedé a zchrátralé městečko s domy z vlnitého plechu připomínající konzervy na sardinky, ale ve vyšší nadmořské výšce to byl skutečný ráj. Přírodu tvořily drsné, vyprahlé pláně a kopcovitá krajina byla posetá tmavě zelenými kávovými plantážemi. Zvířat tu bylo požehnaně: v horských jezerech se brodili plameňáci, kopce brázdili bizoni, nosorožci a antilopy losí, v lesích byli sloni, žirafy a opice a savanami táhla stáda zeber, pakoňů, gazel a velkých šelem. Opravdový ráj. Vzduch v pohoří byl prý tak čistý a svěží, že se bílí dostávali do

euforie a nebyli úplně při smyslech – vztahy mezi přistěhovanci byly natolik volné, že se žen v lodních barech ptali, jestli jsou vdané, anebo žijí v Keni.

Poté, co s Brorem strávili líbánky na savaně v primitivním dřevěném srubu (divoké zvěře tu bylo požehnaně, celou noc řvali lvi a jedinou obtíží byly mouchy a blechy), Karen usoudila, že její nový život je úžasný. „Jsem přesně tam, kde mám být,“ psala. V Africe nepochybně našla prostor, svobodu a nadšení, o kterých snila v Dánsku.

Avšak v únoru, měsíc po příjezdu do Afriky, dostala Karen malárii a celé týdny proležela nemocná a v depresi. Bror byl na safari nebo „zařizoval věci“ v populárním přistěhovaleckém klubu Muthaiga a Karen domů psala, že „má trochu dlouhou chvíli, protože Bror je často pryč“. Ve skutečnosti prostonala celé jaro. Pokaždé když se začala cítit o něco lépe, plánovala rozsáhlou rekonstrukci domu (dům byl špatně postavený a i veranda byla neprakticky situovaná tak, že na ni vůbec nesvítilo slunce), vyrážela na vyjížďky, účastnila se vysazování kávovníků (trvalo od tří do pěti let, než začaly nést úrodu) a učila somálského kuchaře připravovat jídlo. Matku poprosila, aby jí z Dánska poslala kuchařku z roku 1830, protože staré vydání víceméně odpovídalo kuchyňskému vybavení, které měli k dispozici.

Když doktor nemocné Karen naordinoval změnu ovzduší, s Brorem odjeli na měsíc na lovecké safari do masajské rezervace. S sebou si vzali jen tři vozy tažené mulami a devět sluhů: cestovat v malé skupině bylo snazší. Safari bylo nezapomenutelné. Karen ještě nikdy nespala ve stanu, neseděla v *bomě*, úkrytu postaveném z trnových keřů, nezacházela s puškou ani nelovila divou zvěř. Bror ji naučil střílet, večereli vlastnoručně skolenou antilopu a Karen lovu úplně propadla. Během cesty zastřelili šest velkých lvů, čtyři leopardy, geparda a taky velké množství

antilop losích, impal, pakoňů, dikdiků, zeber, divokých prasat, šakalů a ptáků marabu. Existuje bezpočet fotografií, na nichž pózují se svou kořistí, a vrcholem výletu byl pro Karen okamžik, kdy se poprvé střetla se lvem a spatřila, jak z očí vznešeného zvířete vyprchává život.

Když se vrátili domů, v Evropě začala první světová válka. Bror odjel na kole do Nairobi, aby narukoval do armády, a Karen se přestěhovala do bezpečí horské stanice v Kijabe a občas převážela zásobovací karavany přes masajské území. Potom se vrátila do Ngongu, aby se postarala o pozemek.

Od konce roku byla stále nemocná. Ukázalo se, že nakonec vůbec nešlo o malárii. Bror ji nakazil syfilidou.

*

KAREN PÍŠE:

28. května 1915, Paříž

Moje milovaná maminečko, vůbec si nedělej starosti. Všechno je v pořádku. (...) Jsem v Paříži a brzy vyrazím do Londýna za jedním lékařem, který se specializuje na tropické choroby.

Popravdě řečeno jsem poslední dobou celkem nemocná a doktor v Nairobi mi doporučil změnu podnebí a cestu domů. (...)

V Londýně prý dávají nějaké injekce, které malárii úplně vyléčí...

Karen matce lhala. Syfilis jí diagnostikovali začátkem roku a podle nairobského lékaře šlo o skutečně těžký případ. Bror měl v Nairobi zjevně hodně záletů, a když se to Karen dozvěděla, v zoufalství spolykala příliš mnoho prášků na spaní a skoro přišla o život. „V takové situaci můžete dělat jen dvě věci,“ napsala později. „Chlapa zastřelit, anebo se s tím smířit.“ Karen se smířila.

Na jaře roku 1915 vyrazila do Paříže, aby se z nemoci vyléčila. Podle doktorů bylo třeba podstoupit dlouhou a náročnou léčbu rtutí a arzenem a ani potom nešlo zaručit trvalý výsledek. Kvůli válce Karen nemohla v Paříži pobývat sama, a tak se vydala do Dánska, kde strávila tři měsíce v nemocnici, diskrétně, na běžném oddělení. „Když jsem teď přečkala i tohle, jsem ještě blíž tomu zažít skutečně velké věci,“ napsala později.

Na Karenin seznam příkladné statečnosti přidávám následující body:

9. V Africe před sto lety onemocnět malárií a syfilidou.
10. Cestovat za lékařskou pomocí do Evropy, sama a uprostřed první světové války.
11. Léčit se rtutí a arzenem. Přežít jimi způsobenou otravu.
12. Smířit se se svou situací.
13. Vrátit se zase zpátky.

*

KAREN PÍŠE:

24. března 1917

Drahá maminko, toto je první dopis z našeho nového domu; konečně jsme se přestěhovali a já jsem nepopsatelně šťastná, i když žijeme uprostřed dočasného chaosu. Dělníci neudělali nic z toho, co jsem jim před dvěma měsíci nařídila (...), ale i tak je skvělé být tady.

27. března 1918

Drahá Eo, (...) Trpíme suchem, které přesahuje všechno, co si tam doma dokážete představit. Jestli to bude trvat ještě dlouho, celá zem zahyne. (...) Chybí nám úplně všechno, máslo, mléko,

smetana, zelenina, vejce. (...) Rostliny schnou, na savaně vznikají požáry, které ji spalují na uhel. Když projíždíš Nairobi, přijde ti, jako by město pohltit obrovský požár, protože je ve dne v noci pokryté silnou vrstvou žlutého prachu, a když fouká od somálské vesnice nebo od tržiště, máš pocit, jako by vzduchem poletovaly mor a cholera. V Nairobi už zemřelo několik bílých dětí a ten horoucí vzduch, který všechno vysuší na troud, každému cuchá nervy....

Když se Karen v lednu 1917 po jedenapůlročním pobytu v Evropě vrátila do Afriky, kávová plantáž měla poprvé vydat úrodu, jenže udeřily netypické přivalové deště a posléze dlouhé sucho, které způsobily, že se neurodilo skoro nic. Karenina kávová společnost, Karen Coffee Company, financovaná Kareniným strýcem Aagem Westenholzem, těžce trápila. Karen a Bror se ocitli ve finanční tísní a Karen napsala příbuzným do Dánska, aby je požádala o peníze, protože bylo draho a všechny prostředky šly na obživu. Navíc „musíme neustále bavit hosty“, stěžovala si. I příští rok byl z pohledu úrody katastrofální: sucho pokračovalo, Afričané trpěli hladem, po hladomoru přišel mor, španělská chřipka a neštovice, následovalo podivně vlhké, ledové sucho, na farmě byl nedostatek a nevynesla ani halíř. Bohužel nešlo o nic neobvyklého. Přestože to Karen ještě nevěděla, v tu chvíli začaly nekonečné finanční problémy a beznadějně dopisy plné žádostí o peníze, které posílala do Dánska až do roku 1931, kdy přišel absolutní bankrot. Plantáž nikdy pořádně nevynášela, protože byla postavená na příliš studeném a suchém místě.

Karen a Bror se nicméně přestěhovali do nového, většího domu, který dostal jméno Mbogani, a právě v něm Karen založila onu „oázu civilizace“, o níž snila od odjezdu z Dánska. Samozřejmě nešlo o žádnou svatyni dokonalosti – měli tu sice květované pohov-

ky, toaletní stůl ve stylu švédského krále Gustava, lampová stínítka s krajkovým lemem a křišťálové dekantéry, ale jinak prý žili jako v Dánsku 18. století: v období dešťů byly silnice do Nairobi rozbité, jídlo si museli ulovit, se zábavou bylo třeba improvizovat, a k tomu panoval ustavičný nedostatek dobrých knih a společnosti k diskuzím.

V roce 1917 se Karen naučila řídit, což později doporučovala všem ženám. Vášnivě prahla po knihách a hudbě a bála se, že bez nich zhloupne. Snila o malování a studiu umění a občas skutečně malovala – na obrazech zachytila vyprahlost i jasné světlo vrchoviny nebo pracovala na portrétech Afričanů (stěžovala si, že místní nedokážou sedět modelem, a jednou jistému mladému Kikujovi dokonce hrozila pistolí, aby zůstal v klidu). Když byl Bror dlouho pryč (což bylo často), Karen si připadala osamělá, byla v depresi a stýskalo se jí po domově – někdy zůstala v posteli celý týden, ale v dopisech matce lhala a vesele vyprávěla, že dostala jen malý úžeh. Matce psala i o tom, že se dosud nevzdala nadějí na dítě, a dokonce si je jistá, že se jí ještě podaří počít. Jednoho dne od souseda Sjögrena dostala zbraň, zatoužila si znovu zastřílet a z nedostatku lepší kořisti střílela holuby na zahradě („včera večer jsem jich zabila jedenadvacet“). Jindy Bror skolil pětimetrovou kraju a Karen plánovala, že kůži pošle Helsternovi do Paříže, aby jí z ní vyrobil boty. Družila se se Somálci a domů psala, že všichni její nejlepší přátelé jsou mohamedáni a její somálský sloužící a pravá ruka Farah je „skutečný anděl“, velmi moudrý a taktní. (Karen o islámu ve skutečnosti četla tolik, že Bror „odmítal poslouchat cokoli o Mohamedovi mezi dvanáctou a čtvrtou.“) S ostatními přistěhovalci si příliš nerozuměla – nenáviděla jejich samolibé, povýšené chování vůči Afričanům. S „černými bratry“ naproti tomu cítila duchovní spřízněnost a postupem času pro ni byli čím dál důležitější. Začala plánovat, že pro děti na farmě založí školu.

Každou neděli Karen usedla ke stolu a napsala dlouhý dopis matce, bratru Thomasovi, sestřám nebo tetičce Bess, které se svě-
řovala s dlouhými úvahami o manželství, sexuální morálce, kont-
role porodnosti a současných palčivých otázkách ženských hnutí.
(„Drahá tetičko Bess,“ stěžovala si jednou, „ten tvůj nápad vydat
mé dopisy je hrozný. Kdybych věděla, že ti něco takového přijde
na mysl, nikdy bych je nenapsala.“) A když po dvou letech sucha
a šíravého utrpení konečně začalo pršet, napsala: „Je tu hotový ráj
na zemi. Mám dojem, že ať budu v budoucnu kdekoliv, vždycky si
pomyslím, jestlipak v Ngongském pohoří prší.“

Slovníček užitečných výrazů

Asante sana. Děkuji.

Karibu. Vítejte a není zač.

Maji. Voda.

Ndizi. Banán.

Nyama. Maso.

Samahani. Promiňte.

Usiku mwema. Dobrou noc.

Na wewe pia. Díky, nápodobně.

Peaceful life

Chtěla jsem vyzpovídat Floteu, zeptat se jí na všechny možné věci, které patří k životu ženy, na její sny a ženské vzory, ale dojde mi, že to nebude tak jednoduché. V první řadě je tu jazykový problém – z Floteiny angličtiny se svahilským přízvukem nerozumím zdaleka všemu a zjevně ani neumím pokládat ty správné otázky. Můj pohled na věc se najednou zdá úplně bezvýznamný (o nějaké Karen Blixenové tu nikdo nikdy neslyšel) a mnohé z mých problémů jsou problémy prvního světa. S hanbou si vzpomenu na paniku, která mě zachvátila, když mi Olli na otázku, co by chtěl přivést, odpověděl, jestli bych Flotee nekoupila nějaký parfém. „Nějaký parfém!“ Řekla jsem, že bych nikdy nemohla koupit voňavku jiné ženě; je to intimní volba, vyjádření ženské identity, sama hledám vhodný parfém posledních deset let – a bezvýsledně. K smíchu. Nevím, jestli se vůně, kterou jsem nakonec přece jen dovezla, Flotee líbila, ale mám dojem, že pokud do rukou dostanete parfém, který sto-

jí dvojnásobek vašeho měsíčního platu, pak vás to, jak dokonale vyjadřuje vaši identitu, zase tolik nezajímá.

Něco se nicméně dozvím, třeba to, že Flotea by chtěla víc než být jen matkou v domácnosti, jenže pro ženy je tu těžké získat seriózní místo jinak než přes příbuzné nebo postel. Flotea se kdysi ucházela o kancelářskou pozici v jedné velké mezinárodní firmě, ale celou záležitost bylo třeba nejprve probrat s ředitelem „na večeri“. Mnoho žen by si prý chtělo založit nějaké malé podnikání a i Flotea sní o vlastním obchůdku s dětským oblečením, ale často jim nezbude nic jiného než se stát ředitelovou milenkou, aby nakrmily děti. Ptám se na vdávání, vztahy mezi muži a ženami (hlavně dřív se prý manželé ke svým ženám chovali vyloženě hrozně), mnohoženství (třeba muži kmene Arusha mají tradičně tři manželky a všichni žijí pod jednou střechou) a rozvodovou statistiku. Flotea je toho názoru, že když se dva jednou vezmou, rozchod nepřichází v úvahu, ani kdybyste se zamilovali do někoho jiného. Na druhou stranu se nezdá, že by zamilovanost považovala za příliš důležitou – důležité jsou *peaceful life*, vlastní peníze a svoboda.

Mzungu

Jdeme s Floteou do města nakoupit jídlo od ženy, která prodává ovoce a zeleninu u sebe před domem. Děti po mně zvědavě pokukují a při odchodu mi mávají na rozloučenou – *bye, bye, mzungu*. *Mzungu* je místní výraz pro bělocha, který může a nemusí být hanlivý. Zvyknu si na něj: když jedeme s Ollim autem, všichni chodci si na nás ukazují prstem nebo křičí *mzungu, mzungu*, jako by hrozilo nebezpečí, které se musí prověřit. Ne vždycky vím, zda je povykování přátelsky zvědavé, nebo jaksi nenávistné. Ollimu ve městě říkají i *Papa Michell* a Flotee odpovídajícím způsobem *Mama Michell*, protože je zdvořilé nazývat rodiče požehnané narozením dětí jménem jejich nejstaršího potomka.

Sama Michell už se vzpamatovává ze šoku, že u ní doma bydlí *mzungu*. Když jsem dorazila, choulila se v koutku tichá jako pěna, ale skamarádily jsme se pomocí knihy o Mumíncích, kterou jsem jí přivezla. Taky jíme stejné jídlo: po smažených vajíčkách a párku snídám ještě misku Michelliny kaše, kterou Flotea vaří každé ráno.

Kanga

Flotea mi daruje krásnou modrou *kangu* s oranžovými květy. Jde o bavlněný, rovně střižený oděv ze dvou kusů; jeden se používá jako sukně a druhý lze nosit jako vršek, ale pro každodenní život je to nepraktické. Mama Junis ke *kanze* často nosí halenu s krátkými rukávy, Flotea zase vlněný svetřík, když už je jednou taková zima – pouhých dvacet stupňů. Na *kanze* je vždycky nějaký text, například přísloví, kterým můžete vyjádřit svou náladu pro daný den nebo předat zprávu sousedům či manželovi. Moje *kanga* hlásá *mungu hamtupi mja wake*, boží požehnání. Potřebovala bych i takovou, na které by stálo: *Ne komárům*. Nebo: *Chci vidět lvy*. Anebo: *Čtyřicátnice hledá smysl života*.

Chladicí řetězec

Při nákupu mineme řeznictví u silnice s velikými kusy masa a Flotea mi ukazuje, že právě sem chodí nakupovat – to už našťestí vím. Snažím se jí vysvětlit, že ve Finsku takové obchody nemáme, maso prodáváme po sterilních kusech skladovaných v chladicích boxech. Marně vzpomínám na to, jak se anglicky řekne „chladicí řetězec“.

Olli mi později řekne, že maso vozené na safari, kde se spí pod stany, leží celé dny v autě bez jakéhokoliv chlazení a ještě nikdy nikdo neonemocněl. Přemýšlím, jak je něco takového možné a jestli není celý chladicí řetězec jen západní výmysl.

Mtori

Oblečená v *kanze* posedávám v kuchyni a sleduju, jak Flotea k obědu připravuje *mtori*, tradiční polévku kmene Chagga. V polévce je maso, banány a mrkev a je skutečně výborná. *Mtori* se prý běžně podává matkám po porodu, aby zesílily a podpořila se tvorba mateřského mléka. Když se ženě kmene Chagga narodí dítě, celé tři měsíce jí jen hektolitry *mtori*. Během té doby vůbec nevykročí z domu, a když pak konečně vyjde ven, měla by připomínat kouli, jinak by to vypadalo, že se o ni manžel dobře nepostaral, anebo – což je vůbec největší ostuda – že nemá peníze. Na oslavu narození dítěte, takzvanou *mbesi*, se sezvou ženské příbuzné a kamarádky. O muže během ní není zájem, ale musí zajistit, aby bylo v domě obrovské množství jídla a piva, protože staré ženy pijí jednu lahev za druhou. Když se narodila Michell, Olli musel dle tradice vlastníma rukama porazit kozu. Jako dárek matce dítěte se dřív nosilo mléko a hovězí lůj na přípravu jídla, ale dnes to jsou peníze. Ty se darují v malých bankovkách, které dárce hází do vzduchu, takže celý dům nakonec tone v penězích.

Hodně žen by prý nejraději mělo jen jedno nebo dvě děti, ale chudé rodiny jich často mají i sedm nebo osm. Potraty jsou tu nezákonné, ale stejně k nim dochází, pokoutně a pomocí tradičních léků. Zákrok je bolestivý a žena po něm může být dlouho nemocná, ale podstoupily ho skoro všechny, mnohé nesčetněkrát.

Kachumbari

Jednoho dne nám Flotea připraví *kachumbari*, salát s pořádnou dávkou octa, v němž jsou okurky, mrkev, avokádo, rajčata a pálivé papričky *pilipili*, a podává se s domácími hranolky, tedy *chipsy*. Vzpomenu si na bezpodmínečné pravidlo všech turistických průvodců, že v Africe nesmíte v žádném případě požit čerstvou zeleninu ani saláty, ale stejně je jím. *Kachumbari* chutná božsky a stane se mým nejoblíbenějším africkým jídlem.

Jindy Flotea připraví *ugali*, což je kukuřičná kaše, která se jí prsty, máčí se v masové omáčce a je tak hustá, že ji můžete krájet nožem. Olli *ugali* nesnáší, ale mně chutná. Flotea se nejspíš rozhodla navařit mi postupně všechny klíčové tanzanské pochoutky.

Jeden den za soumraku skočíme pro grilovanou kozí nohu (samozřejmě *takeaway*), na kterou už si dlouho brousím zuby. Ve stánku u silnice do Arushy je jich celá řada. Jednu si vybereme, kuchař ji nakrájí na kusy a s sebou nám přibalí chilli omáčku a smažené banány. Doma pochoutku zhltne rukama ze společného talíře.

WhatsApp

S Floteou se sprátelíme na Facebooku. Překvapeně se ptá, jestli vážně nemám WhatsApp, bylo by hezké, kdybychom si mohly posílat fotky. Musím ji ale zklamat – na rozdíl od ní nevlastním smartphone a o nějakém WhatsAppu jsem v životě neslyšela. Říkám, že ve Finsku nic takového nemáme, nejspíš je to něco afrického.

Ptám se Flotey i na další svahilská slovíčka a ta nejdůležitější si zapíšu do deníku. *Asante sana*, děkuji. *Karibu*, vítejte a není zač. *Usiku mwema*, dobrou noc. *Lala salama*, krásné sny.

Když jdu spát, všimnu si, že mi Flotea na Facebooku poslala zprávu: *Lala salama, Mia*.

Městští Masajové

Jednoho dne zajdeme s Ollim na oběd do arushské restaurace, kam chodí místní. U stolu posedávají Masajové v červených kostkovaných látkách *shuka* a sandálech vyrobených z pneumatik. Pokud jsem si Masaje v souladu s Kareniným popisem představovala jako vznešené, krásné a odvážné jedince, tihle městští zástupci slavného kmene jsou něco úplně jiného. Mají zastřené pohledy, prochozené sandály a přes červené látky přehozené špinavé a dřevěné prošívání

bundy. Do Arushy přijeli za turisty, kterým prodávají místní drahé kameny, tanzanity. Je na ně smutný pohled a já přemýšlím, jestli je tohle osud všech domorodých nomádských obyvatel vyštvaných ze svého původního domova. Sedím u plastového stolku a lžičkou rychle nabírám *pilaf*. Kus tuhého masa nechám nedojedený.

Kadeřnický salon

Když jsem přijela, Flotea měla vlasy zapletené do krásných copánků, ale o něco později zastihnu Mamu Junis, jak sedí na schodech a cůpky jí rozplétá, protože Flotea chce ke kadeřnici. Složitě zaplétání v kadeřnictví je drahé a trvá celý den. Vlasy si pak nemůžete umývat samy, ale musíte do salonu. Totéž platí i o narovnaných vlasech – po vlastnoručním umytí vám zkrepuvají a celý účes je tím pádem zkažený. Místní ženy proto do kadeřnictví chodí často a salony jsou doslova na každém rohu.

Vpodvečer do jednoho vyrazíme. Flotea sundá domácí *kangu*, natáhne si úzké černé džíny s hezkým tričkem, obuje zelené baleřiny, připne zlaté hodinky, nasadí šperky a nastříká se troškou mého parfému. Pak dojdeme do vesnice Moshu, odkud vyrazíme pěšky směrem k Arushe. Chůze po cestě poseté červeným pískem a klikatící se uprostřed bujné zeleně za svitu mírného, večerního slunce je úžasná. Školáci na mě valí oči a někteří pokřikují *good morning*, i když myslí *evening*. Z protisměru se valí autobusy, krávy, ovce, slepice a mopedy.

Kadeřnický salon stojí u silnice do Arushy. Přeskočíme rozblácený okraj cesty a přistaneme na bílé, zářivě čisté, dlážděné terase, kde se přezujeme do domácích sandálů. U dveří postává nějaká dívka; ukazuje na mě, křičí *mzungu* a div neumře smíchy: v místních kadeřnictvích bělochy nejspíš moc často nevidí. Salon je s ohledem na okolí vážně moc pěkný a moderní, podlahy svítí čistotou a kadeřnice mají neuvěřitelně dlouhé gelové nehty v neono-